

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 657.633:005.936.3

Артюх-Пасюта О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку й аудиту
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТА ЙОГО МІСЦЕ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглядається питання визначення поняття і сутності внутрішнього аудиту з урахуванням поглядів провідних вітчизняних науковців і практиків, а також необхідність його уточнення у зв'язку із розширенням переліку виконуваних ним функцій. Розглянуто актуальність створення підрозділу внутрішнього аудиту в системі управління підприємством. Визначено основні напрями вдосконалення внутрішнього аудиту в Україні.

Ключові слова: внутрішній аудит, підрозділ внутрішнього аудиту, підприємство, стандарт, управління.

Артюх-Пасюта Е.В. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье рассматривается вопрос определения понятия и сущности внутреннего аудита с учетом взглядов ведущих отечественных ученых и практиков, а также необходимость его уточнения в связи с расширением перечня выполняемых им функций. Рассмотрена актуальность создания подразделения внутреннего аудита в системе управления предприятием. Определены основные направления совершенствования внутреннего аудита в Украине.

Ключевые слова: внутренний аудит, подразделение внутреннего аудита, предприятие, стандарт, управление.

Artyukh-Pasyuta H.V. THEORETICAL FOUNDATIONS OF INTERNAL AUDIT AND ITS PLACE IN ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

The paper discusses the definition and nature of internal audit based on the views of leading national scholars and practitioners, as well as the need to clarify it in connection with the expansion of the list of the functions performed. We consider the relevance of the creation of internal audit in enterprise management system. The main directions of improving internal audit in Ukraine.

Keywords: internal audit, unit vnutrenneho audit, enterprise, standard, management.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні характеризується інтеграцією до європейського та світового ринків, зростанням кількості внутрішніх і зовнішніх інвесторів, які потребують максимально об'єктивної, неупередженої інформації щодо фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств, фінансової стабільності, перспектив розвитку тощо. У зв'язку з цим дедалі зростає роль внутрішнього аудиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважно над питаннями внутрішнього аудиту працювали провідні науковці і практики [1-7; 11-15]. Їхні дослідження були спрямовані на характеристику аудиту в системі внутрішньогосподарського контролю суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. З огляду на це, метою дослідження є уточнення економічної сутності поняття «внутрішній аудит», його мети і завдання, об'єктів, функцій, процедур та методів; обґрунтування створення підрозділів внутрішнього аудиту на вітчизняних підприємствах та визначення напрямів його розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. До сьогодні серед науковців, фахівців-практиків немає єдиної думки щодо трактування економічної сутності «внутрішній аудит». Сучасні визначення поняття «внутрішній аудит» різні за змістом, але їх можна об'єднати у наступні концепції: функція, яка надає незалежні, об'єктивні гарантії та консультації, спрямовані на удосконалення господарської діяльності [1, с. 312], внутрішньогосподарський контроль [2, с. 13]; систе-

ма контролю, основним об'єктом якої є правильність ведення бухгалтерського обліку [3, с. 15]; складова частина загального аудиту, організованого на економічному суб'єкті на користь його власників і регламентованого його внутрішніми документами щодо дотримання встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, охорони власності та надійності функціонування системи внутрішнього контролю [4, с. 34]; елемент системи внутрішнього контролю, організований керівництвом підприємства з метою аналізу облікових та інших контрольних даних [5]; незалежне об'єктивне підтвердження та консультування, розроблені для підвищення ефективності та покращення діяльності підприємства [7]; форма внутрішнього контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, яку проводять штатні працівники, щоб допомогти керівникам ефективно виконувати свої функції [8, с. 33]; перевірка дотримання встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та надійності функціонування внутрішнього контролю [12, с. 351]; діяльність, що проводиться працівниками підприємства з метою оцінки діяльності системи внутрішнього контролю і регламентована відповідними внутрішніми документами; незалежна оцінка [13, с. 446].

На думку автора, найбільш повно відображає сутність поняття внутрішнього аудиту визначення О.М. Богомоллова, М.О. Голощапова, які бачать внутрішній аудит як складову частину загального аудиту, організованого на економічному суб'єкті на користь його власників і регламентованого його внутрішніми документами щодо дотримання встановле-

ного порядку ведення бухгалтерського обліку, охорони власності та надійності функціонування системи внутрішнього контролю [4, с. 34].

Таким чином, спільним у більшості визначень варто назвати те, що внутрішній аудит проводиться працівниками підприємства, а також спрямований на перевірку та підвищення ефективності його діяльності. Відмінним же є ключове визначення «внутрішнього аудиту», що варіюється від системи внутрішнього контролю до форми внутрішнього аудиту чи консультування з метою покращення діяльності підприємства. Кожне з даних визначень відображає суб'єктивне бачення поняття «внутрішній аудит» тим чи іншим науковцем, проте не є всеохоплюючим відносно його сутності.

Відповідно до Концепції [9], метою внутрішнього аудиту є надання незалежних та об'єктивних рекомендацій і консультацій, спрямованих на удосконалення діяльності органів державного і комунального сектора, підвищення ефективності процесів управління, сприяння досягненню мети такими органами.

Мета внутрішнього аудиту – допомога органам управління підприємства у здійсненні ефективного контролю над різними ланками (елементами) системи внутрішнього контролю.

Внутрішній аудит виконує у системі управління підприємства наступні завдання: нагляд за дотримання законодавства, внутрішніх норм та правил; збереження та захист активів підприємства та власників; контроль за оптимальним використанням

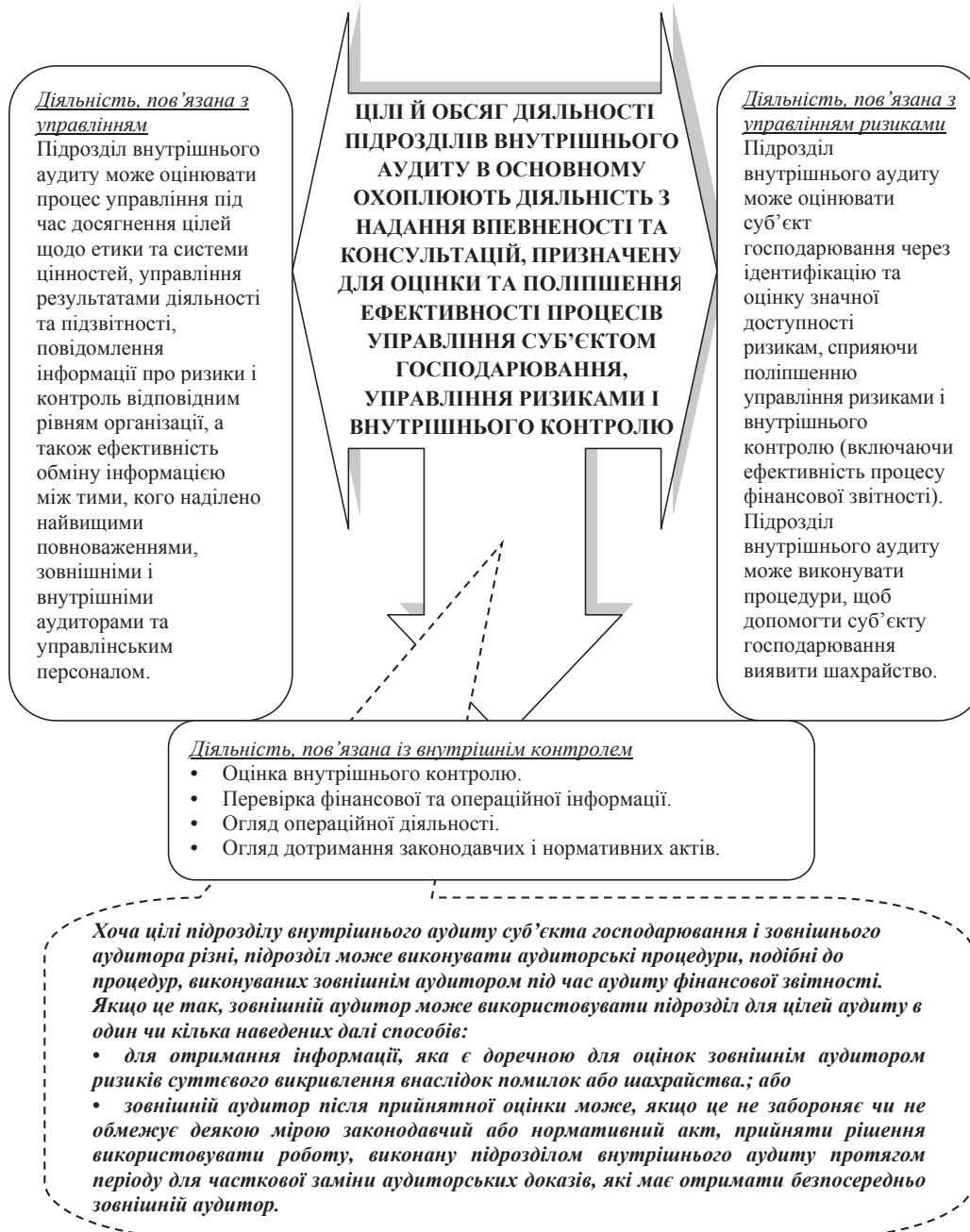

Рис. 1. Цілі й обсяг діяльності підрозділів внутрішнього аудиту відповідно до Матеріалів для застосування та інших пояснювальних Матеріалів Д.1-4 «Визначення підрозділу внутрішнього аудиту»

МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого)

Складено автором на основі [10]

ресурсів суб'єкта господарювання; визначення та попередження ризиків бізнесу; забезпечення достовірності та повноти інформації і звітності; проведення стратегічного аналізу та розробка фінансових прогнозів; забезпечення та сприяння виконанню планів та досягненню мети діяльності підприємства.

Об'єктами внутрішнього аудиту є: матеріальні, трудові та фінансові ресурси; джерела цих ресурсів; господарські процеси; економічні результати господарської діяльності; організаційні форми та методи управління тощо. Крім того, об'єктами внутрішнього аудиту можуть бути [11]: організація та ведення бухгалтерського обліку; достовірність складання і надання звітності; стан використання і збереження майна; забезпеченість фірми власними коштами; фінансова стійкість підприємства; платоспроможність; система управління підприємством; якість роботи

економічних і технічних служб; оподаткування і виконавча дисципліна; планування і стан внутрішньогосподарського контролю; нормування і стимулювання; організація і технологія виробництва; процеси господарської діяльності; проектно-кошторисна документація тощо.

До функцій внутрішнього аудиту належать перевірка, оцінювання, моніторинг відповідності та функціонування систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Перелік функцій внутрішнього аудиту може бути значно ширшим, оскільки визначається менеджментом або власником та залежить від специфіки діяльності підприємства, системи управління тощо.

Процедурами внутрішнього аудиту є: вивчення засновницьких документів підприємства; дослідження первинної документації, реєстрів управлінського, бух-

Рис. 2. Чинники, які впливають на визначення характеру та обсягу роботи підрозділу внутрішнього аудиту відповідно до Матеріалів для застосування та інших пояснювальних Матеріалів Д.15-22 «Визначення характеру та обсягу, в якому можна використати роботу підрозділу внутрішнього аудиту» МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого)

Складено автором на основі [10]

галтерського та фінансового обліку, фінансової та статистичної звітності, податкового обліку та звітності за податками; зустрічні перевірки документів і господарських операцій, порівняння даних синтетичного і аналітичного обліку; проведення інвентаризації основних засобів, майна; економічний та фінансовий аналіз, тестування, діагностика, надання консультацій.

Методичні прийоми внутрішнього аудиту узагальнюються різними процедурами, які дають можливість аудитору виконати визначені завдання та досягти мету. Для отримання аудиторських доказів внутрішні аудитори використовують сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження об'єктів. Загальнонаукові охоплюють аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняння та аналогію, гіпотезу та експеримент. Спеціальні поділяються на власні методи внутрішнього аудиту.

Внутрішній аудит представляє собою діяльність з незалежного, об'єктивного засвідчення та надання рекомендацій, що допомагає організації в удосконаленні своєї діяльності, досягненні поставлених цілей шляхом застосування систематичних і регламентованих підходів до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління.

Внутрішні аудитори – це особи, чий обов'язком є виконання певних аспектів діяльності підрозділу внутрішнього аудиту. Внутрішні аудитори можуть працювати у структурному або в подібному підрозділі внутрішнього аудиту. Іноді фахівці з внутрішнього аудиту можуть залучатися як експерти або спеціалісти при виникненні розбіжностей між різними рівнями управління на підприємстві. Вони можуть за розпорядженням керівництва спостерігати за доцільністю та ефективністю окре-

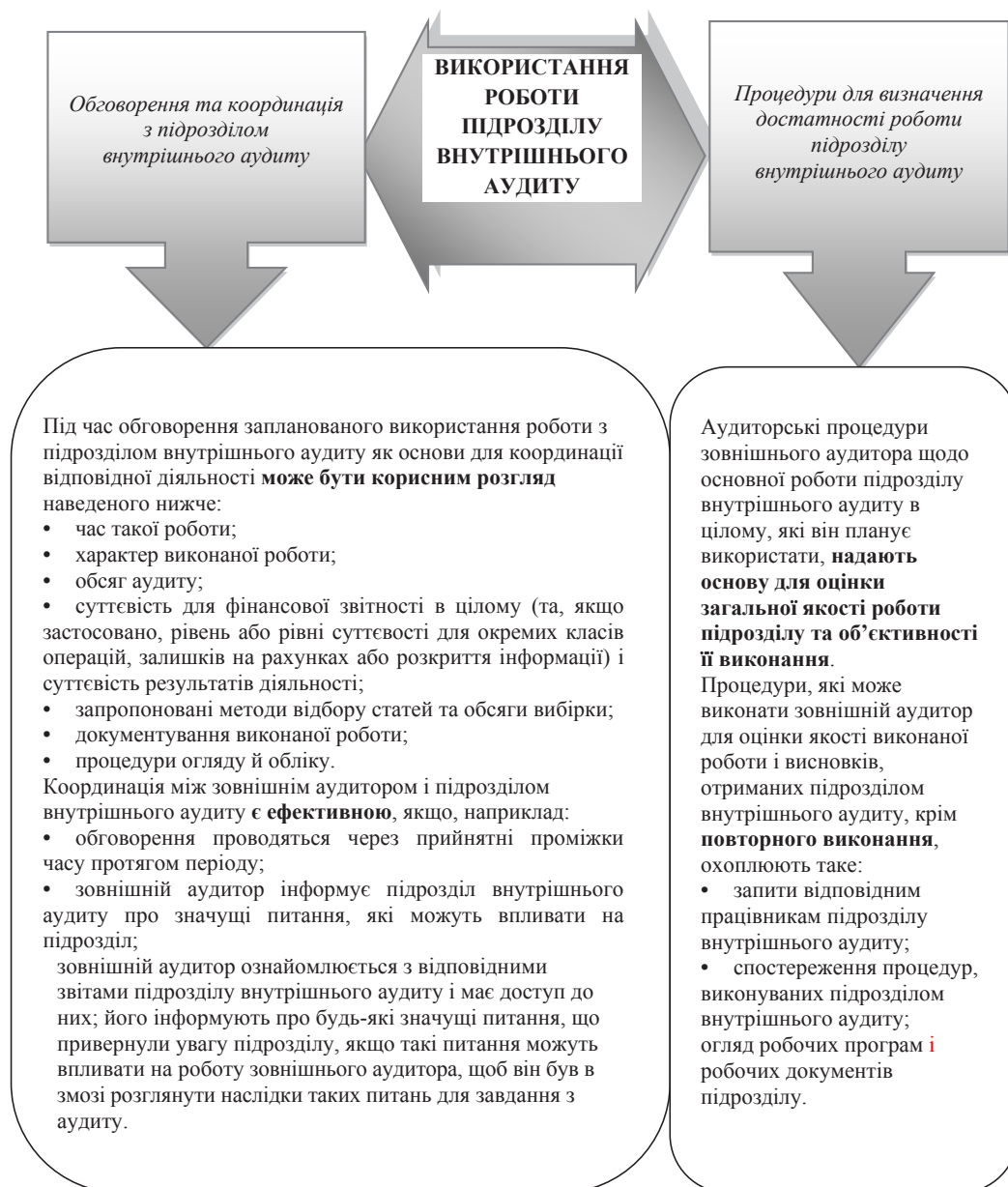

Рис. 3. Напрями та процедури використання роботи підрозділу внутрішнього аудиту відповідно до Матеріалів для застосування та інших пояснювальних Матеріалів Д.24-27 «Використання роботи підрозділу внутрішнього аудиту» МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого)

Складено автором на основі [10]

мих операцій, правильністю відображення їх у системі обліку та звітності, надання інформації менеджерам.

Потреба у створенні підрозділів внутрішнього аудиту в Україні виникає на великих підприємствах з різними видами діяльності, зі складною розгалуженою структурою і великою кількістю територіально віддалених філій, дочірніх і підпорядкованих підприємств.

За МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого), який чинний для аудиту фінансових звітів за періоди, що закінчуються 15 грудня 2013 р. або пізніше, змінено визначення поняття «діяльність внутрішнього аудиту». Діяльність внутрішнього аудиту – це підрозділ суб'єкта господарювання, який виконує діяльність з надання впевненості та консультацій, призначену для оцінки та поліпшення ефективності управління суб'єктом господарювання, процесів управління ризиками і внутрішнього контролю [10].

Цілі і обсяг діяльності підрозділів внутрішнього аудиту наведено на рисунку 1.

З метою визначення характеру та обсягу, в якому можна використати роботу підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішній аудитор повинен розглянути характер і обсяг виконаної роботи або роботи, яку планується виконати підрозділу внутрішнього аудиту, та її доречність для загальної стратегії й плану аудиту.

Зовнішній аудитор повинен здійснити всі значущі судження у завданні з аудиту та, щоб не допустити неналежного використання роботи підрозділу внутрішнього аудиту, планувати менше використання роботи підрозділу і виконувати більше роботи безпосередньо (рис. 2).

Як основу для координації відповідної діяльності, разом із підрозділом внутрішнього аудиту, зовнішній аудитор повинен обговорити сплановане використання його роботи. Зовнішній аудитор повинен прочитати звіти підрозділу внутрішнього аудиту, пов'язані

з роботою підрозділу, яку він планує використати для отримання розуміння характеру та обсягу аудиторських процедур, виконуваних підрозділом, і пов'язані з ними результати (рис. 3).

Якщо зовнішній аудитор планує використати для цілей аудиту основну роботу підрозділу внутрішнього аудиту в цілому, він повинен виконати достатні аудиторські процедури, включаючи:

а) чи належно спланована та виконана робота підрозділу, чи належно здійснювався нагляд, огляд і документування;

б) чи отримані достатні та прийнятні докази, які дають змогу підрозділу дійти обґрунтованих висновків;

в) чи є прийнятними висновки, яких дійшли, за конкретних обставин і чи відповідають звіти, складені підрозділом, результатам виконаної роботи.

Відповідно до МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого), повторне виконання передбачає самостійне виконання зовнішнім аудитором процедур з метою підтвердження правильності висновків, здійснених підрозділом внутрішнього аудиту.

Цієї мети можна досягти через перевірку статей, уже перевірені підрозділом внутрішнього аудиту, або, якщо це неможливо зробити, такої самої мети можна досягти через перевірку достатньої кількості інших статей, фактично не перевірені підрозділом внутрішнього аудиту.

Основні положення МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого) (чинний для аудиту фінансових звітів за періоди, що закінчуються 15 грудня 2013 р. або пізніше) пов'язані з іншими Міжнародними стандартами аудиту, Міжнародним стандартом контролю якості та Кодексом етики професійних бухгалтерів Ради з Міжнародних стандартів етики професійних бухгалтерів (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок МСА 610 (переглянутий) (чинний для аудиту фінансових звітів за періоди, що закінчуються 15 грудня 2013 р. або пізніше) з іншими Міжнародними стандартами аудиту, Міжнародним стандартом контролю якості та Кодексом етики професійних бухгалтерів Ради з Міжнародних стандартів етики професійних бухгалтерів

Назва стандарту	Контекст застосування
МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора і проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту»	Під час визначення доцільності і обсягу використання роботи внутрішніх аудиторів та визначення при використанні конкретної роботи внутрішніх аудиторів, чи є ця робота достатньою для цілей аудиту.
МСА 260 «Повідомлення інформації з питань аудиту тим, кого наділено найвищими повноваженнями»	Визначається порядок повідомлення зовнішнім аудитором інформації тим, кого наділено найвищими повноваженнями, про загальний огляд запланованого обсягу та часу аудиту відповідно до МСА 260, як він планує використати роботу підрозділу внутрішнього аудиту.
МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності»	Під час встановлення, чи відповідає запланований характер і обсяг роботи підрозділу внутрішнього аудиту, яка виконана або планується для виконання, загальної стратегії та плану аудиту, які зовнішній аудитор розробив відповідно до МСА 300.
МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» (переглянутий) (15.12.2013 р.)	Йдеться про відповідальність зовнішнього аудитора за роботу внутрішніх аудиторів, якщо зовнішній аудитор визначив, що діяльність підрозділу внутрішнього аудиту, ймовірно, є доречною для аудиту.
МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики»	Під час оцінки дій працівників, які виконують процедури, подібні до процедур, виконуваних підрозділом внутрішнього аудиту.
МСА 600 «Особливі міркування – аудити фінансової звітності групи (включаючи роботу аудиторів компонентів)»	Йдеться про розгляд прикладів роботи підрозділу внутрішнього аудиту, яку може використати зовнішній аудитор.
Міжнародний стандарт контролю якості (МСКЯ) 1 «Контроль якості для фірм, що виконують аудити та огляди фінансової звітності, а також інші завдання з надання впевненості і супутні послуги»	З метою визначення чинників, які можуть впливати на визначення зовнішнім аудитором, чи застосовує підрозділ внутрішнього аудиту систематичний та дисциплінований підхід щодо прийнятних політик і процедур контролю якості.
Кодекс етики професійних бухгалтерів Ради з Міжнародних стандартів етики професійних бухгалтерів (Кодекс РМСЕБ)	З метою визначення загрози власної оцінки послуг з внутрішнього аудиту клієнту з аудиту, якщо результати цих послуг використовуватимуться під час проведення аудиту.

Узагальнено автором на основі [10]

Таблиця 2

Основні напрями вдосконалення внутрішнього аудиту в Україні

Напря́м	Дії
Нормативно-правове регулювання аудиту:	врахування у нормативно-правових актах України місця, значення та повноважень внутрішнього аудиту, розробка на рівні держави положень про внутрішній аудит, врегулювання і координацію діяльності внутрішнього аудиту, підготовку загальних стандартів із внутрішнього аудиту, етичного Кодексу внутрішніх аудиторів.
Формування організаційної структури підрозділу внутрішнього аудиту:	створення оптимальної структури служби внутрішнього аудиту; вибір найбільш відповідних типів та видів аудиторських заходів; створення служб внутрішнього аудиту на середніх та малих підприємствах; поширення сфери діяльності внутрішніх аудиторів шляхом надання ними консультаційних послуг.
Розробка організаційно-технологічних схем і процедур проведення внутрішнього аудиту:	розробка схем та процедур перевірки системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, визначення відповідних показників стандартів та критеріїв, яким вони повинні відповідати; розробка базових методик і процедур аудиту циклів господарських операцій та сальдо-рахунків; розробка робочих стандартів внутрішнього аудиту за об'єктами; розробка методик і процедур перевірки для встановлення можливих форм економічних злочинів.
Удосконалення методології проведення внутрішнього аудиту:	модифікація методик ревізії відповідно до умов підприємницької діяльності; використання системно- та ризикоорієнтованих методів проведення аудиторських перевірок; розробка методичних основ розрахунку ризику при проведенні внутрішнього аудиту; доповнення традиційних прийомів аудиту методами, розробленими в інших науках (державний фінансовий контроль, судово-бухгалтерська експертиза, статистика, економічний аналіз тощо); розробка нових методів аудиту, що пристосовані до умов комп'ютеризації бухгалтерського обліку та контролю; розробка методів аудиту відповідно до етапів їх проведення; широке впровадження вибіркового методу внутрішнього аудиту, що ґрунтується на статистичній (формування науки – аудиторська статистика) і нестатистичній (традиційній) методології та оцінці аудиторських вибірок; широке застосування аналітичних методів при проведенні внутрішнього аудиту.
Розробка показників і методів поточного та прогнозного аналізу, використання загальних підходів при проведенні аналізу стосовно загальних та конкретних цілей аудиту, розробка методик аналізу стосовно:	фінансового стану підприємств; циклів підприємницької діяльності й сегментів звітності; етапів аудиторської діяльності; організаційно-правових форм і галузевих особливостей суб'єктів господарювання.
Професійна підготовка фахівців із внутрішнього аудиту:	постійне підвищення кваліфікації, що організується підприємствами для своїх працівників або шляхом самопідготовки; застосування сучасних організаційних форм підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів; атестація працівників внутрішнього аудиту за методами акредитації (сертифікації), апробованими в економічно розвинутих країнах (претендент повинен продемонструвати належний рівень знань та професійних навичок).
Ефективне управління внутрішнім аудитом:	нормування праці та оптимізація чисельності аудиторів у службі внутрішнього аудиту; нормування й ефективне використання бюджету робочого часу аудиторів; науково обґрунтований розподіл праці та кооперація дій аудиторів; удосконалення планування аудиторської діяльності й вибір ефективних програм аудиту; упорядкування робочої документації внутрішніх аудиторів та звітної інформації про аудиторську роботу; розробка і впровадження показників ефективності та якості аудиторського контролю.

Узагальнено автором на основі [14, с. 61-62]

Основні напрями вдосконалення внутрішнього аудиту в Україні можна згрупувати за відповідними напрямками, що наведені у таблиці 2.

Висновки з проведеного дослідження. Наукова новизна даного дослідження полягає в уточненні та обґрунтуванні економічної сутності «внутрішній аудит», мети, завдань, об'єктів, функцій, процедур та методів. Розкрито поняття «діяльність внутрішнього аудиту» та узагальнено напрями і процедури використання роботи підрозділу внутрішнього аудиту, цілі й обсяг діяльності підрозділів внутрішнього аудиту, чинники, які впливають на визначення характеру та обсягу роботи підрозділу внутрішнього аудиту відповідно до МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» (переглянутого) (чинний для аудиту фінансових звітів за періоди, що закінчуються 15 грудня 2013 р. або пізніше).

При цьому як напрям подальших досліджень слід вказати необхідність уточнення класифікаційних ознак внутрішнього аудиту в системі управління підприємством.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аудит : учеб. пособие / под ред. П.Н. Майданевича, Е.И. Волошиной. – Симферополь : ЧП «Предприятие Феникс», 2008. – 700 с.
2. Алборов Р.А. Аудит в организациях промышленности, торговли, АПК / Р.А. Алборов. – М. : Дело и сервис, 1998. – 464 с.
3. Бакаев А.С. Бухгалтерские термины и определения / А.С. Бакаев. – М. : Изд-во «Бухгалтерский учет», 2002. – 160 с.
4. Богомолов А.М. Внутренний аудит. Организация и методика проведения / А.М. Богомолов, Н.А. Голощапов. – М., 1999. – 192 с.
5. Бычкова С.М. Аудит для руководителей и бухгалтеров / С.М. Бычкова. – СПб. : Питер, 2003. – 384 с.
6. Гуцаленко Л.В. Сутність та функції внутрішнього аудиту на підприємствах України / Гуцаленко Л.В. // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 3. – С. 34-39.
7. Дорош Н.І. Сутність та призначення внутрішнього аудиту / Н.І. Дорош // Вісник ЖДТУ. – 2006. – № 1(35). – С. 41-46.
8. Економічний енциклопедичний словник : У 2 т. Т. 1 / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устинко, С.І. Юрій. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
9. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України в редакції від 22.10.2008 р. № 1347-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
10. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляда, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2012 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua>.
11. Пантелеев В.П. Внутрішній аудит : навч. посібник / В.П. Пантелеев, М.Д. Корінко ; за ред. В.О. Шевчука ; Держ. акад. стат., обліку та аудиту Держ. ком. стат. України. – К., 2006. – 247 с.

12. Пономаренко П.Г. Бухгалтерский учет, анализ и аудит : [учеб. пособие] / П.Г. Пономаренко. – 2-е изд., испр. – Минск : Выш. шк., 2007. – 527 с.
13. Робертсон Дж. Аудит : [Пер. с англ.] / Дж. Робертсон. – М. : KRMG, Аудиторская Фирма «Контакт», 1993. – 496 с.
14. Чуенков А.Є. Сутність та організація процесу внутрішнього аудиту / А.Є. Чуенков // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2010. – № 7-8. – С. 58-62.

УДК 338.43

Базилевич В.М.*здобувач кафедри економічної теорії
Чернігівського національного технологічного університету*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В АПК ТА ЇЇ ЗАГРОЗИ: СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ

У статті проаналізовано поняття економічної безпеки. Визначено та розглянуто такі її складові: фінансова, інтелектуальна й кадрова, інвестиційна, техніко-технологічна, політико-правова, екологічна та силова. Відображено особливості економічної безпеки аграрного сектору. Визначені фактори, що загрожують економічній безпеці АПК. Розглянуто поняття продовольчої безпеки як форми прояву економічної безпеки АПК. Проведено класифікацію загроз.

Ключові слова: економічна безпека, АПК, класифікація загроз, складові економічної безпеки, ідентифікація факторів ризику, інвестиції.

Базилевич В.М. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В АПК И ЕЕ УГРОЗЫ: СУЩНОСТЬ И ФОРМЫ ПРОЯВЛЕНИЯ

В статье проанализировано понятие экономической безопасности. Определены и рассмотрены следующие ее составляющие: финансовая, интеллектуальная и кадровая, инвестиционная, технико-технологическая, политико-правовая, экологическая и силовая. Отражены особенности экономической безопасности аграрного сектора. Определены факторы, угрожающие экономической безопасности АПК. Рассмотрено понятие продовольственной безопасности как формы проявления экономической безопасности АПК. Проведена классификация угроз.

Ключевые слова: экономическая безопасность, АПК, классификация угроз, составляющие экономической безопасности, идентификация факторов риска, инвестиции.

Bazylevych V.M. ECONOMIC SECURITY AND ITS THREATS IN AGRIBUSINESS: ESSENCE AND FORMS

The article analyzes the concept of economic security. Identified and dealt with the following entities: financial, intellectual and human, investment, technical, technological, political, legal, environmental and power. Describes the peculiarities the economic security of the agricultural sector. Identifies factors that threaten the economic security of the AIC. Considered the concept of food security as a form of manifestation of economic safety of AIC. The classification of threats.

Keywords: economic security, agriculture, classification of threats constituting economic security, identification of risk factors, investments.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли Україна знаходиться в умовах не тільки економічної, а й соціально-політичної кризи, поняття економічної безпеки АПК набуває особливої важливості. Адже агропромисловий комплекс України має великі потенційні можливості розвитку, завдяки сприятливим кліматичним умовам, родючим ґрунтам тощо, і в той же час ця галузь економіки є надзвичайно мало розвинутою. Не вистачає техніко-технологічної, правової та навіть теоретичної бази для оптимізації стану галузі. Тому розглянута проблема є вкрай актуальною на сьогодні. Адже розуміння поняття економічної безпеки та вміння своєчасно розпізнавати внутрішні та зовнішні загрози є першою сходинкою до сталого розвитку підприємств АПК та галузі в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблеми займалося багато науковців, таких як: Н.А. Кулагіна, М. Трейсі, В.А. Черняков, Є.В. Серова, С.С. Шелкова, С.Ю. Доровська, Т.Г. Храмовца та інші. І все ж теоретична база недостатньо систематизована та структурована. Немає єдиної системи класифікації загроз економічній безпеці, а також і самого загальнозначеного поняття економічної безпеки та форм її прояву.

Постановка завдання. Завданням статті полягає в тому, щоб визначити структуру та сутність поняття економічної безпеки у контексті агропромислового комплексу, класифікувати загрози економічній без-

пекі підприємств АПК та галузі в цілому, розглянути поняття продовольчої безпеки як форми прояву економічної безпеки АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття економічної безпеки можна визначити як стан сталого розвитку економіки, при якому вплив зовнішніх та внутрішніх шкідливих факторів мінімізується. Чим вище рівень економічної безпеки, тим менше факторів слід враховувати при аналізі поточного стану та, відповідно, простіше робити прогнози на довгострокову перспективу розвитку.

На основі даного визначення можуть формулюватися цілі, завдання і функції, розроблятися критерії та показники економічної безпеки.

Для АПК ключовими факторами, що загрожують економічній безпеці, є: зниження рівня добробуту і якості життя населення села; зміна попиту на вироблені товари і послуги; міграція сільського населення до міста; низькі конкурентні можливості товарів та послуг як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках (залежність від імпорту ключових продуктів); обсяг податків, що збираються в галузі.

Аграрний сектор у силу своєї специфіки не може в умовах ринку на рівних брати участь у міжгалузевій конкуренції. В силу своєї відносно низької дохідності, залежності від природних факторів, яскраво вираженого сезонного, циклічного характеру відтворення сільське господарство є галуззю більш відсталою у